

CANNES - I LEVÉL

Lányi István

A XVIII. azúr-parti fesztivál villámlással és ágyúdörgéssel kezdődött. Ez utóbbit Otto Preminger ELSŐ GYŐZELEM c. filmjének hangkeverő mesterei szolgáltatták, az ézengést pedig az atyaúrsten személyesen.

Szakadó esőben érkeztek a megnyitó gálaest felélszerezett, estélyi ruhás sznobjai a Croisette-en levő Fesztiváli Palota elé, hogy megmutassák a világnak legújabb típusú gépkocsijaikat, párizsi toalettjeiket és azt, hogy — íme — jelen vannak minden jelentősebb eseménynél. No és, persze, hogy mellesleg megnézzék Premingernek az amerikai haderő legyőzhetetlenségéről szóló filmjét.

Furcsa teremtménye a világnak korunk sznobja. Jóllehet roppant fontos személyiségnek tartja önmagát és tisztában van bankszámlája társadalmi súlyával, mégis leírhatatlan bámulatot érez a filmvilág csillogai iránt, akikre pedig — nyugodtan mondhatjuk — félig-meddig úgy tekint, mint versenystállója paripáira vagy mint a modern kor gladiátoraira, akiket azért pénzel, hogy szórakoztassák. Látni kellett volna a sok gögös, nagyképű, drága parfümök felhőjével körülvelt és vagyont érő ékszerekkel felcicomázott újjgazdagot, amint bámész, éhes szemekkel figyeli a filmvilág tisztavirág-életű hírességeit: Gina Lollobrigidát, Michèle Morgant, Kirk Douglast, Henry Fondát meg a zsűritagokat: Olivia de Havilland-et, Rex Harrisont és a többieket, akik ugyanúgy, mint bámulók, idesiettek, hogy a hiúság vásárának tarka körmenetében helyet kapjanak és még egyszer magukra vonják a világ gyorsan kihunyó figyelmét.

Ezen az estén kiderült, hogy nem elég a legdrágább szalonok legdrágább holmijait csak megvenni, hanem viselni is kell tudni azokat. Az elárusító-kisasszonyokból lett filmdivák leckét adtak a pénz arisztokráciájának ebből a tárgyból, mert amint megjelentek a reflektorok fényében, már nem az volt a fontos hogy X. Y. bankár felesége mit vett fel azon az estén, hanem hogy mit visel ez vagy az a sztár.

Nem sokkal később az is kiderült, hogy a nagy hűhóval beharangozott amerikai film nem más, mint üres szappanbuborék, amelyet a

nagynevű hollywoodi csillagok egész sorának részvétele se menthetett meg attól, hogy másnap már mindenki elfelejtse.

Igaz, bemutatásának előzményei annál viharosabbak voltak. A japán küldöttség bejelentette tiltakozását a Pearl Harbour-i támadás történetét tárgyaló film ellen, mert Preminger rossz fényben mutatta be a japán hadsereget. Már-már úgy látszott, hogy a Felkelő Nap Országá visszavonja részvételét a cannes-i fesztiválon, amikor a szemle tiszteletbeli elnöke, André Maurois, salamoni megoldást talált. Kiharcolta, hogy **AZ ELSŐ GYŐZELEM** versenyen kívül vegyen részt a fesztiválon, s ezzel már eleve lehetetlenné tette, hogy a film bármilyen esetleges elsimerésben részesülhessen.

Ez volt a rendező bizottság első győzelme.

És az Egyesült Államok első veresége.

AMERIKÁT MEGLECKEZTETIK

A másodikat ugyancsak André Maurois mérte a fesztivál megkezdése előtt az amerikai filmküldöttségre.

VILLÁMFÉNY ÉS DOBPERGÉS — ezzel a hangzatos címmel J. F. Kennedy-ről készült, egész estét betöltő dokumentumfilmjét hirdette az Egyesült Államok. Hershensohn, a film írója és rendezője azonban nem azt a feladatot tűzte maga elé, hogy bemutassa a világnak egy tragikusan elhunyt nagy ígéret üstököshöz hasonló emelkedését és életművét, hanem hogy Kennedy népszerűségét kihasználva, bemocskolja a szocializmus felé igyekvő államokat, Amerikát pedig úgy mutassa be, mint a népek szabadságának egyetlen bajnokát és a világ védelmezőjét.

Maurois, a fesztivál rendezőbizottságának nevében, a legerélyesebben követelte a Szovjetuniót és más, szuverén államokat sértő részletek eltávolítását a filmből, mert máskülönben nem engedi bemutatni. Kifejtette, hogy a cannes-i fesztivál egyik célja, hogy lehetővé tegye minden ország egyenragú és mindenki által megbecsült részvételét ebben a művészi versengésben, amelyet senkinek sincs jogában propaganda-szószéknek felhasználni. Egyébként — zárta le szavait Maurois — nem fér kétség hozzá, hogy a Szovjetunió vagy más államok éppúgy készíthetnének Amerika-ellenes filmeket...

Az Egyesült Államok filmküldöttsége is elővette a legerősebb „érvet”, s azzal fenyegetőzött, hogy egyáltalán nem vesz részt a fesztiválon. A bölcs akadémikust azonban nem lehetett megfélemlíteni. Nagyon is jól tudta, hogy Amerika sohase engedné meg magának azt a könnyelműséget, hogy nagy riválisának, a Szovjetunióknak lehetővé tegye a versenytárs nélküli részvételt egy ilyen fontos fesztiválon. Ezért igazi, franciához méltó diplomáciai érzékkel elment a félútig és felajánlotta írói tekintélyét, hogy maga végezze el a szöveg francia fordítását és redakcióját.

A **VILLÁMFÉNY ÉS DOBPERGÉS**-t versenyen kívül mutatták be és a kivágások ellenére is az maradt, ami volt: — visszataszító, primitív politikai pamflet.

De nem ez volt az amerikaiak megleckéztetésének utolsó példája. A fesztivál keretében bemutatták Pierre Schoendoerffer, fiatal francia rendező A 317-ES HADMŰVELETI PONT c. filmjét, amely az indokínai háborúról szól. Egy francia osztag sorsát tárgyalja a teljesen kilátástalan gyarmatosító háború viharában.

Nincs a filmben hamis hősi patetika, amely „a hazáért elesettek” dicsőítené, nem is úgy tekint a vietnami őserdőkben küzdő franciákra, mint „a szabad világ védelmezőire”, s legkevésbé siránkozik a Déi-kelet-Ázsiában elvesztett francia támaszpontok fölött. Sötét színezetű képekben, szépítő szándék nélkül rávilágít mindenféle háború esztelen voltára, de legfőképpen az egykori gyarmati népek elnyomatására irányuló hadjáratok értelmetlenségére és hiábavalóságára.

Az egész film érezhetően az amerikaiak felé van fordítva és éppen csak ez a felirat hiányzik róla: OKULJATOK A MI BŐRÜNKÖN!...

A bemutató legnagyobb érdekessége (és a jelenlegi amerikai-francia viszony legbiztosabb fokmérője) az volt, hogy az egész francia sajtó szinte egyöntetűen pozitíven értékelte ezt a „hazaáruló” filmet. De hogy az ellentétek tüzeire mégse öntsön olajat, a fesztivál bíráló bizottsága csak a film forgatókönyvét jutalmazta meg.

C S A L Ó D Á S T O K O Z T A K A „N A G Y O K ”

Az idei cannes-i fesztivál egyik jellegzetessége az volt, hogy kevés nagynevű alkotó művét mutatták be. A huszonnyolc film közül alig tízet készítettek tapasztaltabb mesterek. Ezért mindenki azt remélte, hogy ez a szemle is útnak indít egy-két újabb fenegyereket a még ismeretlenek rajvonalából.

Erre azonban nem került sor. A XVIII. azúr-parti szemle nem csillogtatott meg egyetlen új nevet se. Sőt: a már befutottak fényéből is elvett.

Elsőnek William Wyler kudarcáról kell szólnunk, aki Amerika hivatalos képviselőjeként jelent meg a fesztiválon. Wylert úgy ismeri mindenki, mint AZ ŐRÖKÖSNŐ és az ÉLETÜNK LEGSZEBB ÉVEI c. film alkotóját. Tudtuk róla azt is, hogy nemcsak nagy témákból, hanem jelentéktelen mesékből is kis remekműveket képes készíteni. Emlékezzünk csak vissza DETEKTÍVTÖRTÉNET és A VADNYUGAT TÖRVÉNYE c. filmjeire.

Az utóbbi években azonban kezdtük kételkedve figyelni pályafutását. A CARRIE DRÁGÁM c. Dreiser-regény biztos kezű megfilmesítője néhány évvel ezelőtt meglepett bennünket BARÁTI MEGGYŐZÉS c. egészen közepesértékű művével. Aztán sokáig hallgatott. Az idei fesztiválon pedig egy még közepesebb filmmel állt a közönség elé.

LEPKEGYŰJTŐ c. műve hichcocki köntösben tárgyalja egy elferdült lelkű szexuál-pszichopata történetét, aki egy lakatlan kastély pincéjébe zárva tartja szíve szerelmét. Gyönyörködik benne, akárcsak lepkegyűjteménye többi gyönyörű példányaiban. A lány, persze, belepusztul ebbe a különös, beteges vágyakozással teli szerelembe.

A filmen érzik, hogy gyakorlott, hozzáértő mester keze alól került ki, de a Nyugaton most igen divatos lelkibeteg-mesék egyik változata

semmivel sem nyújt nagyobb élményt, mint egy ügyesen megírt bűnügyi regény. A LEPKEGYŰJTŐ azonban, minden mesterségbeli tökélye ellenére, messze lemarad a vén róka, Hitchcock művei mögött.

A film nemcsak Wyler kudarcának bizonyítéka, hanem annak is, hogy Amerika évi 300 játékfilmet meghaladó termése ellenére se képes igényesebb művel a világ elé lépni. De hogy a hatalmas hollywoodi produkció mégse távozzon üres kézzel Canes-ból, a zsüri odaítélte a legjobb színészeknek kijáró díjat a film két fiatal főszereplőjének. Mellesleg szólva, mindkettő angol származású, s nem amerikai színész!...

Juan Antonio Bardem, A KERÉKPÁROS HALÁLA és A FŐUTCA hírneves rendezője szintén csalódást okozott GÉPZONGORA c. filmjével. Ez is divatos témát tárgyal: a Nyugaton ma annyira felkapott alienációt, korunk emberének reménytelen elidegenülését. De ahelyett, hogy mélyebb társadalmi elemzésekbe bocsátkozott volna, amelyek felszínre hoznák ennek az elidegenülésnek a gyökereit, — Bardem megelégedett azzal, hogy egy amerikai mintára készült, látszólagos társadalombírálattal fűszerezett intellektuális melodrámaival álljon elő. Ezzel a filmjével, amelyhez nagy neveket szerződtetett (James Mason, Melina Mercouri és mások), összes híveit sikerült egy csapásra elveszteni.

Alexander Ford, a jeles lengyel rendező se igazolta a SZABADSÁG ELSŐ NAPJA c. filmjével a hozzáfűzött reményeket. A forgatókönyv Leon Kruczkowski azonos című színdarabján alapszik, s Ford nem tett mást, mint hogy igyekezett ezt a gyenge lábon álló lélektani kamaradramát „filmszerűvé” varázsolni. Igyekezete azonban fordítva sült el, mert a színpalakon kívül történő jelenetekkel semmit se mondott, csak elvett a színmű kamarajellegének meghittségéből.

A film egyetlen érdeme — mondja a francia kritika —, hogy megmutatta a világnak Beata Tyszkiewicz-et. Ennek az égő szépségű, szőke babának nagy nemzetközi jövőt jósolnak a nyugati lapok.

Grigorij Csuhráj, akit épp itt Cannes-ban kapott szárnyaira a világhírnév A NEGYVENEGYEDIK és a TISZTA ÉGBOLT c. filmje révén — egy egészen naiv és alkotója személyétől nem várt „rózsaszín” filmmel állt a fesztivál közönsége elé. A VOLT EGYSZER EGY ÖREGEMBER MEG EGY ÖREGASSZONY látszólag korszerű témával foglalkozik, de annyira bántó módon szépíti a mai szovjet életet, hogy egyes részletei a sokszor bírált hollywoodi filmekre emlékeztetnek, amelyek „az amerikai életmód” idillikus tulajdonságait propagálják.

A művészt, de különösen az olyan nagykaliberű művészt, mint Csuhráj, csak egyetlen erény ékesítheti: — a meggyőződéses őszinteség. Ebből a filmből éppen ez a tulajdonság hiányzik.

NEM VAGYUNK ANGYALOK

A „régii” mesterek közül mindössze hárman védték meg megérdemelt nemzetközi tekintélyüket: Lamorisse, Lumet és Kobayashi.

Elsőnek a VÖRÖS LÉGGÖMB és A FEHÉR SÖRÉNY mesemondó alkotójáról, Albert Lamorisse-ről, erről a poéta-lelkű flamand rende-

zóról szólánk. ANGYALSZÁRNYÚ TOLVAJ c. vígjátéka ismét meghódította a Croisette-et poétikus, képzeletdús játékosságával és finom eszközökkel közölt mondanivalójával.

Egy kis tolvaj, üldözője elől menekülve, egy különös cirkusz személyzete köré keveredik, s itt elvállalja a „repülő ember” szerepét. Sikerül is csakhamar — a bájos műlovárnó szerelmes támogatásával — szárnyra kapnia. Ezt a tulajdonságát, hogy valahányszor bajba jut vagy vágya kerekedik — a fellegekbe képes emelkedni, sokan irigylük. Főleg azok, akik mindent a nyers erő segítségével igyekeznek megoldani.

Számos mulattató viszontagság után, ez a „földi angyal”, akit sokan mások is szentnek tekintenek, rájön arra, hogy ő is csak egyszerű ember, akinek itt a földön kell megteremtenie a maga paradicsomát.

Érdekes, hogy ezt a filmet, amely a legviharosabb tapsot kapta, a zsüri agyonhallgatta, és Lamorisse, aki három filmjéért eddig 24 nemzetközi elismerést kapott, köztük két cannes-i nagydíjat is — jutalom nélkül hagyta el az Azúr-partot.

HOMOKDOMB c. filmjével Sidney Lumet újabb tanújelét adta annak, hogy Hollywood legdinamikusabb rendezői közé tartozik. Igaz, ezúttal mint a brit filmgyártás hivatalos képviselője mutatkozott be a fesztiválon.

Filmje kifejezetten antimilitarista alkotás, s olyan kedvezőtlen fényben mutatja be Őfelsége, a Királynő hadseregét, hogy a konzervatív angol sajtó a legerélyesebben tiltakozott A HOMOKDOMB benevezése ellen, a Cannes-ban tartozkodó brit alattvalók pedig aláírásokat gyűjtöttek az utcán a film bemutatása ellen.

A cselekmény a háború idején játszódik egy afrikai brit büntetőtáborban. Ide deportálták „átnevelésre” a katonaszökevényeket, feketézöket, tolvajokat és más „ingadozó jellemű” egyéneket. A „pedagógiát” egy baromian korlátolt, szadista őrmester gyakorolja. Ennek az emberkínzó „átképzésnek” legkegyetlenebb eszköze a kaszánya udvarán álló húsz méter magas homokdomb, amelynek omló talaján teljes harci készségben kell a büntetetteknek fel-alá rohángászniuk, míg csak a tűző afrikai napon össze nem esnek.

A filmnek nincs nőszereplője, nincs benne szerelem, se izgalmas öklözés vagy gépkocsihajszja. Mégis elejétől végig feszült, izgalmas. S ami a legfontosabb: hatásos, mert az amúgy se nagy népszerűségnek örvendő, esztelen katonai drill-t még gyűlöltebbé teszi.

A KHWAIDAN tipikus szamuráj-történet, s ha nem olyan mester veszi kezébe, mint Kobayashi — talán unalmas is lenne. A japán rendezőnek azonban nemcsak a legenda költői csipkéje iránt van rendkívül sokrétű érzéke, hanem mesterien ismeri a filmkép kifejező lehetőségeit is. Ennek köszönhető, hogy ez a kiapadhatatlan gazdagságú témakör még egy mesterművet nyújtott a világnak.

Z A R Ó S Z O

A többiekéről nemigen érdemes beszélni, jöllehet a zsüri döntéseiből ellenkező képet kaphatna a beavatatlan olvasó. A cannes-e fesztivál

SOMANTHA, EGGAR és TERENCE STAMP
díjat kaptak Wyler LÉPKÉGYŰJTO c. filmjében nyújtott alakításukért

azonban mindenkor „egyengető” politikát folytatott, s igyekezett résztvevői között „igazságos egyensúlyt” teremteni.

Ennek tudható be az is, hogy a legjobb rendezőt megillető díjat egy román művész kapta, holott filmje nem tartozik a kimagasló alkotások közé. A „családi béke” érdekében egy szovjet színésznő is elismerésben részesült (a bemutatott két szovjet film közül egy se volt különösebb), a legjobb film címét pedig egy harmadik nemzet, az angolok kapták. De nem a HOMOKDOMB-ért (amelynek csak a fongatókönyvét dicsérték meg), hanem egy egészen ártatlan, nem sokat mondó és nem is túlságosan igényes vígjátékért. A legnagyobb igazságtalanság azonban József Króner, csehszlovák színészt érte, akit erőteljes művészi alakításáért mindenki a nagydíj várományosának tekintett.

Ha tekintetbe vesszük, milyen kiéleződött nemzetközi helyzet közepezt pergett le a XVIII. cannes-i fesztivál, akkor ezek a döntések inkább bölcseneknek tűnnek, mint igazságtalanoknak. Akik ott voltak, ismerik a látottak igazi értékét. Sajnos, ebből a résztvevőknek kevés hasznuk van, mert a világ a zsüri határozatain keresztül kap képet róluk.

De még ez is jobb, mint a botrány vagy a nemzetközi konfliktusok elmélyítése.